

ПОЛІТОЛОГІЯ

*Укладач – доценти кафедри філософії, історії та педагогіки к. п. н.,
А. М. Ільченко, к. і. н. О. П. Якубенко, О. С. Колодій, к. п. н.,*

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Політологія» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки ЗВО СВО «Бакалавр» спеціальності «Публічне управління та адміністрування».

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Політологія» є закономірності політичного життя в усіх його виявах: зміст, структура і функції, місце і роль політичної системи в його розвитку та функціонуванні, у здійсненні політичної влади, а саме:

- історико-політичні вчення;
- закономірності становлення, функціонування, зміна політичної влади;
- джерела, рушійні сили політичного життя суспільства;
- сутність, природа, тенденції розвитку, механізми прояву політичного;
- конкретні прояви, процеси, відносини політичної дійсності, які вивчаються політологами;
- політичні інститути (конституції, центральний уряд, регіональне, місцеве управління, адміністрація та ін.);
- політичні партії, групи об'єднання, участь громадян в політиці, громадська думка;
- міжнародні відносини.

Міждисциплінарні зв'язки: вивчення навчальної дисципліни загальної підготовки вибіркової частини базується на знаннях отриманих при вивченні навчальних дисциплін «Філософія», «Економічна теорія», «Історія», тісно пов'язане з навчальною дисципліною «Соціологія», а також є базою вивчення навчальної дисципліни «Психологія».

1. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни є ознайомлення здобувачів вищої освіти із основами політології як науки, формування у здобувачів вищої освіти системи знань з питань сучасної політичної системи суспільства; політичної свідомості; виховання політично грамотної особистості, здатної орієнтуватися в сучасних політичних явищах і подіях; демократичної політичної культури, необхідних навичок політичної діяльності.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни є вивчення сутності, теорії та методології політології як науки; розвиток здібностей розуміння політичних відносин і процесів; набуття навичок і вмінь практичного застосування теоретичних, прикладних та інструментальних компонентів політичного знання; аналіз міжнародного політичного життя, геополітичного становища та політичних процесів в Україні, її місця, статусу і відповідальності у сучасному політичному світі.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми у здобувачів вищої освіти мають бути сформовані наступні елементи компетентності:

знання: об'єкта, предмета та методів політичної науки взагалі й української зокрема; сутності політичного життя, політичних відносин і процесів, про суб'єкт і об'єкт політики; політичних відносин і процесів, що відбуваються в Україні, світову політику й міжнародні відносини; методології пізнання політичної реальності; прав людини і громадянина, суті та значення політичних систем і режимів, життя держави і громадянського суспільства; процесів міжнародного політичного життя, геополітичного становища, місця, ролі та статусу України в сучасному політичному світі.

вміння: чітко оперувати і володіти понятійно-категоріальним апаратом політичної науки; орієнтуватися в основних світових політичних школах, концепціях і напрямках; визначати теоретичні, духовні, прикладні та інструментальні компоненти політичного життя, усвідомлювати їхню роль і функції у підготовці політичних рішень, забезпеченні особистого внеску до суспільно-політичного життя; висвітлювати основні проблеми сучасної політики,

основні політичні події, здійснювати їх коментування та проводити їх політологічний аналіз; застосовувати політичні знання у своїй професійній та громадській діяльності.

способи мислення: практичний (емпіричний) і теоретичний, професійний (як єдність практичного і теоретичного мислення), абстрактний (словесно-логічний), наочно-дійовий, наочно-образний;

професійні, світоглядні і громадянські якості: розуміння причинно-наслідкових зв'язків розвитку політичних процесів, уміння використовувати їх в професійній і соціальній діяльності; почуття власної гідності, внутрішньої свободи особистості, дисциплінованості, повага й довіра до інших громадян і до державної влади; здатність виконувати свої професійні обов'язки в гармонійному поєднанні патріотичних, національних та інтернаціональних почуттів;

морально-етичні цінності: гуманність, відповідальність, цілеспрямованість, справедливість, емпатійність, дотримання етичних норм в суспільстві.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 години / 3 кредити ЄКТС.

2. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Політика як соціальне явище. Предмет і методи політології

При вивченні даної теми слід звернути увагу на сутність і зміст політичного життя суспільства. Політика як окрема сфера суспільної діяльності та об'єкт досліджень.

Об'єкти й суб'єкти політичних відносин. Залежність політики від економічних та інших суспільних стосунків. Відносна самостійність політики. Зростання ролі політики та політичних відносин у сучасних умовах. Політика як мистецтво.

Політологія як наука. Місце та роль політології у системі навчальних дисциплін соціально-гуманітарного напрямку, її зв'язок із суспільними науками. Закономірності, категорії та методи політології як науки. Функції політології.

Зростання ролі політичних знань у житті сучасного суспільства. Формування нової системи політичної освіти в Україні. Сучасні центри і школи політичних знань у світі.

Тема 2. Історія світової політичної думки

Історія соціально-політичних вчень як одна з найважливіших складових духовного стану людства. Перші спроби пояснення суспільно-політичних порядків у період розкладу общинного устрою та виникнення класового суспільства.

Патріархально-патерналістська концепція держави у Стародавньому Китаї. Вибір форми політичного ладу в Греції. Політичні ідеї Сократа, Платона й Аристотеля.

Політична думка Середньовіччя та Відродження. Християнська доктрина держави. Фома Аквінський про суспільство, державу і право.

Політична думка епохи Відродження. Нікколо Макіавеллі як виразник інтересів бюргерства та буржуазії. Нікколо Макіавеллі про суть політичної влади, цілі й засоби політичної діяльності, мистецтво державного управління.

Політичні вчення в епоху становлення буржуазних відносин: про суспільство, державу, право, про сутність та цілі політичної діяльності, мистецтво управління, про правову державу і громадянське суспільство.

Томас Гоббс про походження і завдання державної влади. Девід Локк і зародження політичної ідеології лібералізму. Ідея суспільного договору та народного суверенітету Жан-Жака Руссо. Шарль Монтеск'є про розподіл влади. І. Кант і Г. Гегель про громадянське суспільство та правову державу.

Політичні теорії ХХ століття. Макс Вебер про три типи влади у суспільстві. «Теорія еліт» В. Парето і Г. Моска. Ідеї класика політичного біхевіорізму Г. Лассуела. Теорія плюралістичної демократії. Концепція плюралістичної еліти Р. Даля.

Сучасна теорія конфліктів. Розробка цієї теорії Р. Дарендорфом, М. Дюверже та іншими політологами.

Тема 3. Історія політичної думки України

Зародження політичних ідей у прадавніх та ранньослов'янських спільнотах. Політичні ідеї мислителів Київської Русі.

Становлення й розвиток української національної політичної думки періоду козацько-гетьманської держави. Політичні погляди вчених Києво-Могилянської академії. Проект Конституції Пилипа Орлика.

Політичні та правові погляди учасників Кирило-Мефодіївського товариства. Т. Шевченко - засновник руху за національне і соціальне визволення українського народу. Особливості політичних поглядів М. Драгоманова.

Ліберально-демократична та радикально-консервативна течії українофільства XIX і початку XX століття. Політичні погляди М. Грушевського, І. Франка, В. Липинського, Д. Донцова. Українська інтелігенція про національно-культурне відродження України у 60-80-ті роки XX ст.

Тема 4. Політична система суспільства

При вивченні даної теми слід звернути увагу на поняття й суть політичної системи. Структура політичної системи: держава, партії, громадські організації та рухи. Політичні відносини, політична ідеологія, політичні й правові норми. Типи політичних систем. Політичні режими як характеристики функціонування політичної системи. Політичні режими: тоталітарний, авторитарний, демократичний. Функції політичної системи. Основні тенденції розвитку політичних систем.

Тема 5. Політична влада

Влада як явище суспільного життя. Різноманітність визначень влади, основні підходи до тлумачення цього поняття. Широке й вузьке уявлення про владу. Типи, роди й види влади у суспільстві. Політична влада як найбільш важлива сфера влади у суспільстві. Об'єкти й суб'єкти влади. Види влади. Поняття «сильної влади» у суспільстві. Основні рівні влади, їх взаємозв'язок і взаємодія.

Тема 6. Держава як політичний інститут

Держава як основний елемент політичної системи. Генезис держави, її сутність. Суспільна зумовленість та ефективність функціонування державної влади, функції держави.

Форми державного правління: монархія і республіка, парламентська монархія, президентська і парламентська республіки. Президентсько-парламентська республіка. Еволюція і зміна форм правління у країнах Східної Європи. Форми державного устрою: унітарна, федеративна, конфедеративна.

Тема 7. Демократія як спосіб організації суспільно-політичного життя. Вибори та виборчі системи

Демократія як гуманістична цінність, процес, спосіб організації та функціонування політичного життя, форма здійснення влади. Суть і основні ознаки демократії. Політичний плюралізм і демократія. Основні концепції демократії: класична, ліберальна, соціальна, представницька, плюралістична, елітарна, плебісцитарна, партисипаторна та ін.

Демократичні принципи: процедура підготовки, прийняття і впровадження в життя політичних рішень. Атрибути демократії: гласність, плюралізм, представництво, опанування, врахування суспільної думки. Форми демократії: безпосередня, представницька та професійна демократія.

Вибори. Виборчі системи: мажоритарна, пропорційна та змішана (пропорційно-мажоритарна). Референдум і народна законодавча ініціатива. Конституційні гарантії демократії. Використання демократичного досвіду людства у процесі здійснення політичних реформ в Україні.

Тема 8. Політична свідомість і політична культура. Політична ідеологія

Політична свідомість як форма відображення політичного буття. Політична свідомість суспільства, соціальної групи та особи. Структура політичної свідомості. Емпірична і теоретична, буденна і наукова, ідеологічна і соціально-психологічна свідомість. Групова і масова політична свідомість. Характеристика розвитку та стану політичної

свідомості в Україні.

Поняття політичної культури. Місце й роль політичної культури у загальній системі культури, у політичному житті суспільства. Структура політичної культури. Єдність і специфіка структурних елементів політичної культури: політичної свідомості й політичної поведінки. Основні функції політичної культури. Рівні політичної культури: індивідуальний і масовий. Політична поведінка особи, груп, мас.

Історичні типи політичної культури. Політична культура суспільства та наявність політичних субкультур - культур окремих суспільних верств. Особливості й суперечності української національної політичної культури.

Політична культура посттоталітарної України. Політична культура і морально-правові засади суспільного життя в сучасній Україні. Політична культура і політичний плюралізм. Політична культура і символіка української держави: Герб, Прапор, Гімн, Конституція, політичні свята, політичні ритуали.

Поняття політичної ідеології. Співвідношення політичної ідеології і політичної науки. Рівні політичної ідеології: теоретико-концептуальний, програмно-політичний. Основні ідейно-політичні течії сучасності.

Тема 9. Політичні еліти та політичне лідерство

Поняття і сутність політичного елітаризму. Сучасні концепції еліт. Закони Р. Міхельса, Дж. Берн Хома. Ліберальний елітаризм та його напрямки. Концепція «національної аристократії» В. Липинського. Обґрунтування елітаризму: біологічне, психологічне, ірраціональне, функціональне, технократичне. Політична еліта в структурі влади. Політична еліта і демократія.

Поняття й сутність політичного лідерства. Політичний лідер, сфери його діяльності: теоретична, аналітична, ідеологічна, організаторська, виконавча, стратегічна, тактична. Вимоги до політичного лідера: професійна придатність, компетентність, популярність, демократизм, відповідальність, висока політична культура і моральність.

Типологія політичного лідерства та її критерії: суспільно-історичні умови, вид регулювання суспільних відносин; об'єкт лідерства, форма лідерства, стиль лідерства.

Функціональні особливості політичного лідера: здійснення функції оцінки, вироблення лінії поведінки, виконання мобілізуючих функцій, здійснення прогнозуючих функцій.

Соціальна роль політичного лідерства, його формального й неформального авторитету, масштабів та рівня впливу, вміння прогнозувати і контролювати події. Політичні лідери України. Критерії оцінки популярності та ефективності діяльності політичного лідера в Україні.

Тема 10. Світовий політичний процес та система міжнародних політичних відносин

Сучасний світ та його основні тенденції розвитку. Світова політика як система міжнародних відносин, процес їх регулювання. Баланс і гармонізація міжнародних інтересів – головне завдання суб'єктів світової політики. Поглиблення взаємозв'язку, цілісності та єдності сучасного світу. Зміна характеру суперечностей та змісту всесвітнього прогресу – вирішальні фактори, що визначають формування сучасної політики держав, політичних сил і рухів.

Поняття глобальних проблем людства. Роль світової політики в усуненні загрози ядерної війни. Економічні проблеми людства та політичні шляхи їх вирішення. Поняття міжнародної та національної безпеки. Головні напрямки створення ефективної системи міжнародної безпеки у сучасних умовах.

Сучасне політичне мислення як фактор забезпечення балансу інтересів на міжнародній арені. Пріоритет загальнолюдських цінностей та інтересів над класовими. Забезпечення безпеки політичними засобами. Перехід до діалогу та балансу політичних інтересів. Посилення впливу сучасного політичного мислення на долю народів світу.

3. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Бебик В. М. Базові засади політології : історія, теорія, методологія, практика [Текст] / В. М. Бебик. – К. : МАУП, 2000. – 346 с.
2. Конституція України: Офіційний текст, прийнятий на п'ятій сесії Верховної Ради України, 28 червня 1996 року (Відомості Верховної Ради України, 1996. № 30): Із змінами станом на 1 січня 2006 р. – К.: Ін Юре. 2006. – 144 с.
3. Піча В. М. Політологія: [Навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл.] / В. М. Піча, Н. М. Хома.- К.: «Каравела», 2002. – 344 с.
4. Політологія [Текст] : Навчальний посібник з організації самостійної роботи студентів / Укладач: Безотосний М. Т. – Полтава, ПДАА, 2008. – 128 с.
5. Юрій М.Ф. Політологія [Текст] / М.Ф. Юрій. – К.: Дакор, 2004. – 416 с.

Допоміжна

1. Білоус А.О. Політичні об'єднання України [Текст] /А. О. Білоус. – К.: Україна, 1993. – С. 1-34.
2. Бостан С. К. Форма правління сучасної держави : проблеми історії, теорії і практики [Текст] С. К. Бостан. – Запоріжжя: Юридичний ін-т, 2005. – 540 с.
3. Гелей С. Політико-правові системи світу : [Навч. посіб.] / С. Гелей, С. Рутар, О. Кендус. - Л: Вид-во Львівської комерційної академії, 2002. – 224 с.
4. Журавський В. С. Становлення політичних партій в українському суспільстві та їхня роль у політичному структуруванні парламенту [Текст] / В. С. Журавський. – К. : Парламентське видавництво, 2002. – 107 с.
5. Кармазіна М. С. Ідея державності в українській політичній думці (кінець ХІХ - початок ХХ століття) [Текст] /М.С. Кармазіна. –К., 1998. – 351 с.
6. Кирилюк Ф. М. Історія зарубіжних політичних вчень : [Навч.-метод. посіб.] / Ф.М. Кирилюк, О.В. Батрименко. – К.: ТОВ «ХХІ століття: Діалог культур», 2005. – 256 с.
7. Класики політичної думки від Платона до Макса Вебера [Текст] / Є. Причепій (ред.). – К. : ВК ТОВ «Тандем», 2002. – 582 с.
8. Коваленко А. Політологія. Довідник [Текст] / А. Коваленко, М. Обушний, О. Ткач. – К., 2004. – 235 с.
9. Левенець Ю. А. Теоретико-методологічні засади української суспільно-політичної думки: проблеми становлення та розвитку (друга половина ХІХ – початок ХХ століття) [Текст] / Ю. А. Левенець.— К. : Стилос, 2001. – 584 с.
10. Лісовий В.С. Культура – ідеологія – політика [Текст] / В.С. Лісовий. – К. : Видавництво ім. Олени Теліги, 1997. – С. 3-55.
11. Нагорна Л. П. Політична мова і мовна політика: діапазон можливостей політичної лінгвістики [Текст] / Л.П. Нагорна. – К.: Світогляд, 2005. – 316 с.
12. Політичні партії в Україні : [Інформ.-довід, вид.] / За ред. Я. В. Давидова. – [2 вид., доп.]. – К.: Атіка, 2005. – 440 с.
13. Футей Б. Становлення правової держави в Україні 1991-2005 рр. [Текст] / Б. Футей. – [2 вид., доп. і перероб.]. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – 351 с.

Інформаційні ресурси

1. Брегеда А.Ю. Політологія [Електронний ресурс] : Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. Дисцип. / А.Ю. Брегеда. – Київ : КНЕУ, 1999. – 108 с. – Режим доступу : <http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-32.html>. – Назва з титул. екрану.
2. Вегеш М.М. Політологія [Електронний ресурс] : Підручник. / М.М. Вегеш. – Київ: Знання, 2008. – 384 с. – Режим доступу: <http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-60.html>. – Назва з титул. екрану.
3. Гелей С.Д. Політологія [Електронний ресурс] : Навч. посіб. / С. Д. Гелей, С.М. Рутар. – Київ: Знання, 2009. – 307 с. – Режим доступу: <http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-56.html>. – Назва з титул. екрану.
4. Гетьманчук М. П. Політологія [Електронний ресурс] : Навч. посіб. /

М. П. Гетьманчук, В. К. Гришук, Я. Б. Турчин. – Київ: Знання, 2010. – 415 с. – Режим доступу: <http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-155.html>. – Назва з титул. екрану.

5. Піча В. М. Політологія [Електронний ресурс] : Навчальний посібник для студентів закладів освіти I-IV рівнів акредитації / В. М. Піча, Н.М. Хома. – К. : Каравела, 2001. – 344 с. – Режим доступу: http://www.studmed.ru/pcha-vm-homa-nm-poltologya-navchalniy-posbnik-dlya-studentv-zakladv-osvti-iv-rvnyv-akreditacyi_66b543ab9f7.html. – Назва з титул. екрану.

6. Цюрупа М. В. Основи сучасної політології [Електронний ресурс] : Підручник для студентів ВУЗів. / М. В. Цюрупа, В. С. Ясинська. – Київ: Кондор, 2009. – 354 с.. – Режим доступу: <http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-156.html>. – Назва з титул. екрану.

7. Шляхтун П. П. Політологія (теорія та історія політичної науки) [Електронний ресурс] : Навчальний посібник. / П. П. Шляхтун. – Київ: Либідь, 2005. – 576 с.. – Режим доступу: <http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-52.html>. – Назва з титул. екрану.

8. Щедрова Г.П. Основи політології [Електронний ресурс]: Навчальний посібник / Г. П. Щедрова, Ф.В. Барановський, О.В. Новакова, Н.П. Пашина. – Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2005. – 170 с.. – Режим доступу: <http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-71.html>

9. Юрій М. Ф. Політологія [Електронний ресурс] : Підручник / М. Ф. Юрій. – Київ : Дакор. – 346 с. – Режим доступу: 2006<http://www.ebk.net.ua/>. – Назва з титул. екрану.